

8. Шульженко С. Розроблення фонду Державного архіву друку (періодичних видань 1947—1949 років) та створення електронних ресурсів ретроспективної бібліографії / С. Шульженко // Вісник Книжкової палати. — 2011. — № 10. — С. 42—44.
9. Шульженко С. Періодичні видання (газети) Української РСР 1950—1954 років видання у фонді Державного архіву друку Книжкової палати України: аналітичний огляд / С. Шульженко // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 11. — С. 38—44.
10. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія та сучасність. / За загальною редакцією В. Г. Яцуби. / Секретаріат Кабінету Міністрів України. — Київ, 2001. — С. 52.
11. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба : колективна монографія / Відп. ред. В. М. Даниленко. — Київ : Інститут історії України, 2014. — 697 с.
12. Рудий Г. Газетна періодика УРСР 1950-х років: особливості формування, функціонування, контент / Г. Рудий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. — Київ, 2017. — Вип. 48. — С. 460—474.
13. Директиви ХХ з'їзду КПРС по шостому п'ятирічному плану розвитку народного господарства СРСР на 1956—1960 рр. — Київ : Держполітвидав УРСР, 1956. — 80 с.
14. *Матеріали* Позачергового ХХІ з'їзду КПРС. — Київ : Держполітвидав УРСР, 1959. — 307 с.
15. *Україна у 1953—1964 рр.* — Режим доступу: <http://mestectvo.com/istoriya-ukraini/1953-1964.html>. — Назва з екрана.

Рассмотрены результаты научно-исследовательской работы Книжной палаты Украины по аналитико-синтетической обработке ретроспективного фонда украинских периодических изданий (газет) 1955—1960 рр., которые находятся на постоянном хранении в фонде Государственного архива печати; сделан анализ по количественной характеристике, языкам публикации, тематическому наполнению газет этого периода.

Research job of the Book Chamber of Ukraine performances are considered on analytical and synthetic treatment of retrospective fund of the Ukrainian magazines (newspapers) of 1955—1960, which is on eternal storage in the fund of the State Archives Print; an analysis is done by quantitative recommendation, languages of publication, thematic filling of newspapers of this period.

Надійшла до редакції 20 грудня 2018 року

УДК 070(477)"1955/1960":[930.253:[061.1:015]](477-25)

Ірина Рогальова,
науковий співробітник
Державного архіву друку Книжкової палати України

Журнальні видання 1950—1960 років у фонді Державного архіву друку Книжкової палати України: аналітичний огляд

У статті висвітлено результати наукової роботи Книжкової палати України з розроблення баз даних ретроспективного фонду періодики. Здійснено аналіз журнальних видань 1950—1960 років за кількісною характеристикою, мовою, тематичним спрямуванням, місцем видання, періодичністю тощо.

Ключові слова: періодика, періодика 1950-х, журнали, збірники, бюлетені, видавництво, друкарня

Періодичні, зокрема журнальні, видання є цінним джерелом інформації про найважливіші історичні події, соціальні й політичні процеси, досягнення у галузі науки, техніки, медицини, спорту, розвитку промисловості та будівництва тощо.

У Державному архіві друку Книжкової палати України зберігається понад 408 тисяч періодичних (крім газет) і продовжуваних видань — журналів, періодичних і продовжуваних збірників та бюлетенів, календарів (далі разом — журнали), що виходили на території нашої держави з 1917 року й донині.

У рамках наукової роботи Книжкова палата України здійснює аналітико-синтетичне опрацювання періодичних видань ретроспективного фонду Державного

архіву друку і створює бібліографічні бази даних "Періодика України". Наразі опрацьовано журнали 1917—1960 років, зокрема у 2018 році опрацьовано фонд журналів 1960 року і відповідною кількістю записів поповнено базу даних "Періодика України. Журнали".

Метою статті є поліаспектний аналіз журналів 1950—1960 років як періоду, на який припадає багато подій, що мали вагоме значення для України.

Об'єкт дослідження — журнали 1950—1960 років, що зберігаються у фонді Державного архіву друку.

Журнальний фонд 1950—1960 років налічує 3433 назви (19 442 друк. од.). Найбільше журналів за цей період видано у 1958 році (567 назв, 3341 друк. од.), а найменше — у 1950 році (166 назв, 1073 друк. од.).

Кількісну характеристику за назвами і друкованими одиницями (примірниками) журналів за роками наведено у табл. 1.

Дані таблиці свідчать, що найбільшу кількість за назвами журналів зареєстровано у 1958 році, а найменшу — у 1950 році.

Таблиця 1

Кількість журналів, виданих у 1950—1960 роках

Рік	Кількість журналів (назв)	Кількість друк. од.
1950	166	1 073
1951	183	1 187
1952	165	1 259
1953	170	1 200
1954	224	1 435
1955	282	1 994
1956	339	2 035
1957	446	3 127
1958	567	3 341
1959	490	1 313
1960	401	1 478
Усього	3 433	19 442

У 1950-х роках на терені Української РСР журналі друкувалися здебільшого українською й російською мовами, незначна кількість видань виходила

мовами національних меншин. Журналів російською мовою виходило більше, хоча на початку 1950-х років перевага російськомовних видань була незначною. У 1954 році українською мовою навіть вийшло на два журнали (назви) більше, ніж російською, але від 1955 року кількість україномовних видань знову почала зменшуватися. Серед опрацьованих часописів дослідженого періоду трапляються такі, що містять текст українською та російською мовами, зокрема: "Наукові записки" Чернівецького державного університету (1952 року видання), "Питання слов'янського мовознавства" (1953), "Праці кафедр суспільних наук" Львівського державного університету імені Івана Франка (1954), "Літопис журнальних статей" (1954), "Літопис книг" (1954), "Доклади и сообщения" Ужгородського державного університету (1959), "Українська РСР у виданнях республік Радянського Союзу" (1959).

До фонду зазначеного періоду входять журнали мовами національних меншин — молдавською та угорською. У 1953 в Ужгороді почав виходити "Блокнот агітатора" (Az agitator zsebkonyve) угорською мовою. Того самого року в Чернівцях започатковано випуск часопису "Блокнотул агітаторолуй" молдавською мовою, а у 1955 році в Ужгороді вийшов альманах Szovjet Karpatontul ("Радянське Закарпаття") угорською мовою (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість журналів 1950—1960 років за мовою

Рік	Усього назв	Укр. мовою		Рос. мовою		Укр. і рос. мовами		Мовами національних меншин	
		назви	%	назви	%	назви	%	назви	%
1950	166	74	44,57	92	55,42	—	—	—	—
1951	183	87	47,54	96	52,45	—	—	—	—
1952	165	81	49,09	83	50,30	1	0,60	—	—
1953	170	80	47,05	87	51,17	1	0,58	2	1,17
1954	224	109	48,66	110	49,10	3	1,33	2	0,89
1955	282	111	39,36	168	59,57	—	—	3	1,06
1956	339	137	40,41	200	58,99	—	—	2	0,58
1957	446	194	43,49	252	56,50	—	—	—	—
1958	567	236	41,62	330	58,20	—	—	1	0,17
1959	490	223	45,51	263	53,67	2	0,40	2	0,40
1960	401	197	49,12	201	50,12	—	—	3	0,74
Разом	3 433	1 529		1 882		7		15	

Журнальний фонд 1950-х років містить видання найрізноманітнішого тематичного спрямування, серед яких — збірники наукових праць, науково-виробничі, науково-популярні та літературно-художні видання.

З-поміж журналів 1950—1960 років переважають збірники наукових праць із різних дисциплін (23,7% загальної кількості). Зокрема, власні збірники наукових праць, вісники та бюлетені видавали більшість науково-освітніх установ республіки, серед яких: Академія наук УРСР ("Доповіді Академії наук Української РСР"), Київський державний університет імені Т. Г. Шевченка ("Вісник Київського Університету"), Київський політехнічний інститут ("Из-

вестия Киевского ордена Ленина политехнического института"), Одеський університет ім. І. І. Мечникова ("Труды Одесского государственного университета имени И. И. Мечникова"), Академія будівництва і архітектури Української РСР ("Вісник Академії будівництва і архітектури Української РСР"), Українська академія сільськогосподарських наук ("Доповіді Української академії сільськогосподарських наук") та інші. З 1953 року Академія архітектури УРСР замість "Вісника Академії архітектури" розпочала видавати двомісячний журнал "Архітектура і будівництво".

Важливе місце у журнальному фонді 1950—1960 років належить політичним і соціально-еконо-

мічним виданням ("Комуніст України", "Блокнот агітатора", "Большевик України" та ін.). У 1950 році "Блокнот агітатора" виходив друком у семи містах Західної України: Дрогобичі, Львові, Рівному, Станіславі (нині — Івано-Франківськ), Луцьку, Тернополі та Чернівцях, а також в Ізмаїлі. З 1951 року часопис видавали у Запоріжжі, Херсоні, Ворошиловграді (нині — Луганськ), а з 1953 — у Миколаєві. Від 1954 року географія журналу охоплювала також Вінницю, Житомир, Кіровоград, Полтаву, Суми, Чернігів, а з 1957-го — Черкаси.

У досліджений період випущено багато збірників праць із природничих наук ("Труди Інститута гідробіології", "Труди інститута зоології", "Український хімічний журнал", "Український біохімічний журнал" тощо) і технічних дисциплін ("Український математический журнал", "Труди Інститута теплоенергетики", "Вопросы горного дела", "Научные записки Института машиноведения и автоматики" тощо).

Значну частину фонду 1950—1960 років становлять журнали, присвячені питанням сільського господарства ("Соціалістичне тваринництво", "Біохімія сільськогосподарських тварин", "Колгоспник України" та інші). У 1950 році засновано науково-виробничий журнал "Механізація сільського господарства". У 1958 році у Києві започатковано випуск наукового збірника "Доповіді Української академії сільськогосподарських наук".

У журнальному фонді 1950—1960 років зберігаються й літературно-художні видання. Так, у 1950 році вийшло вісім літературно-художніх і громадсько-політичних журналів: "Вітчизна", "Дніпро", "Літературна Одеса", "Літературний Донбас", "Україна", "Радянський Львів", "Сучасне і майбутнє", "Советская Украина". З лютого 1951 року замість журналу "Радянський Львів" розпочато випуск щомісячного літературно-художнього та громадсько-політичного часопису "Жовтень", в Ужгороді відновлено видання літературного альманаху "Радянське Закарпаття". У 1952 році засновано новий літературно-художній та громадсько-політичний альманах "Харків", а у 1953 — літературно-художній та громадсько-політичний журнал "Зміна", який виходив у Києві. У 1954 році з нагоди приєднання Кримської області до УРСР у Сімферополі був заснований літературно-художній альманах російською мовою "Крым".

У м. Рівному вийшов один номер збірника творів письменників-початківців "Літературний Севастополь". Серед журналів 1955 року виявлено один примірник (номер) літературно-художнього альманаху "Вогні Запоріжжя". Літературно-художній альманах Дніпропетровської організації Спілки радянських письменників України "Вогні Придніпров'я" також представлено у фонді Книжкової палати в одному примірнику (книга четверта за 1954 рік). У 1956 році Черкаським літературним об'єднанням засновано альманах "Дніпрові зорі". До Книжкової палати надійшло по одному номеру цього журналу (№ 2, 2, 4) за 1956—1958 роки. У 1958 році фонд архіву поповнили чотири номери (№ 1—4) літературно-художнього та громадсько-політичного альманаху "Донбас", що виходив російською мовою.

Журнальний фонд 1950—1960 років різноманітний за тематикою. Тут присутні видання для дітей, науково-популярні, гумористичні, релігійні тощо. Зокрема, у Києві виходили гумористичний журнал "Перець" (фото 3), дитячий журнал "Піонерія" (з 1953 — журнал для піонерів і школярів), журнал для школярів молодших класів "Барвінок" (у 1950 — журнал для дітей) (фото 1). Громадсько-політичний і публіцистично-художній щомісячник "Радянська жінка" (фото 2), окрім статей, містив схеми викрійок для пошиття одягу. У Львові щомісяця виходив "Православний вісник". У 1951 році журнальний фонд поповнився новими науково-методичними часописами "Література в школі" та "Українська мова в школі". Питання виховання та педагогіки висвітлювали щомісячник "Дошкільне виховання" (виходив з 1951 року) і збірник "З досвіду педагогічної роботи" (1955 рік видання). Не залишалося поза увагою й культурне життя. Про репертуари театрів, розклад гастролей, найближчі прем'єри та зміст п'єс повідомляв журнал Українського театрального товариства "Театральна декада", який виходив у Києві та Харкові, а також періодичні видання "Театральна Одеса", "Театральний Львів" і "Театральний Харків". У 1951 році в Києві було розпочато видавництво науково-популярного журналу Товариства для поширення політичних і наукових знань Української РСР "Наука і життя". У 1957 році у Харкові був заснований науково-популярний журнал ЦК ЛКСМУ "Знання та праця".

Фото 1

Фото 2

Фото 3

У 1950—1951 роках Книжкова палата УРСР видавала "Літописи друку" книг, журнальних статей, газетних статей і рецензій. З 1952 року побачив світ

"Літопис друку творів образотворчого мистецтва". У 1954 році вперше випущено "Літопис музичної літератури", у 1958-му — "Літопис листівок" (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість журналів 1950—1960 років за тематичними розділами

Розділи	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Політичні та соціально-економічні	17	17	21	28	38	39	62	74	54	48	43
Природничі науки	21	28	16	14	24	23	28	32	48	30	41
Технічні науки	27	30	20	10	23	27	29	36	54	180	11
Науково-популярні	—	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3
Науково-виробничі	3	3	9	6	4	3	7	19	65	23	60
Сільськогосподарські	14	10	21	13	16	10	26	23	38	45	46
Медицина література	12	5	10	4	8	11	12	17	49	27	32
Філологічні науки	2	3	3	4	2	7	7	11	8	5	8
Історія та археологія	1	1	4	3	2	2	3	5	4	3	6
Збірники наукових праць із різних дисциплін	33	45	21	50	56	116	73	121	121	76	71
Літературно-художні	8	7	10	10	13	16	17	23	21	16	11
Освіта та культура	3	7	6	3	11	4	25	30	8	5	6
Мистецтво	—	2	4	4	3	1	3	5	3	1	3
Фізкультура та спорт	7	7	6	6	5	3	9	12	4	3	1
Дитячі	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5
Книгознавство. Поліграфія	5	5	5	6	9	9	10	10	16	9	14
Розважальні та універсальні	2	1	3	2	1	1	11	12	1	1	3
Інше	7	6	—	1	3	4	11	10	67	12	37
Усього	166	183	165	170	224	282	339	446	567	490	401

Обов'язковий примірник журналів у Книжкову палату України надходив з усіх областей Української РСР. У 1950—1960 роках більшість журналів було видано в Києві (1402 назви за весь період). Багато часописів виходило у Харкові (470 назв), Львові (278 назв) та Одесі (197 назв). Журнали видавались і в інших обласних та районних центрах УРСР, але у значно меншій кількості. Як відомо, приєднання Кримської області до УРСР відбулося на підставі указу Президії Верховної Ради СРСР від 19 лютого 1954 року, але до фонду 1952 року входить журнал "Труды Крымского сельскохозяйственного института имени М. И. Калинина" виданий у м. Сімферополі. Загалом із 1952 до 1960 року з Криму надійшло 87 назв журналів.

У фонді Державного архіву друку є видання українських установ або такі, що мають відношення до України, випущені в РРФСР. Зокрема, серед періодики 1950-х років є 23 журнали, видані у Москві: "Труды Днепропетровского института инженеров железнодорожного транспорта им. Л. М. Кагановича" (1950, 1951, 1953), "Труды Всесоюзного центрального научно-исследовательского института сахарной промышленности (ЦИНС)" (1951, 1953, 1955, 1956, 1960), "Научные труды Всесоюзного ордена Трудового Красного знамени селекционно-генетического института имени Т. Д. Лысенко" (1952), "Известия Днепропетровского ордена Трудового Красного Знамени горного института им. Артёма" (1955), "Труды" ВНИИ виноделия и виноградарства "Магарач" (1957, 1958, 1960), "Сборник трудов" Всесоюзного НИИ огнеупоров (1958), Труды Украинского научно-иссле-

довательского гидрометеорологического института (у 1958—1959 роках друкувався у Москві, 1955 та 1960 роках — у Ленінграді) та інші.

У 1950—1960 роках на території Української РСР працювало 46 видавництв. Окрім підприємств республіканського значення, журнали й збірники випускали 25 обласних видавництв: Київське, Вінницьке, Дніпропетровське, Ізмаїльське, Сталінське, Миколаївське, Херсонське, Одеське, Волинське, Дрогобицьке, Запорізьке, Львівське, Рівненське, Тернопільське, Чернівецьке, Чернігівське, Ворошиловградське, Житомирське, Закарпатське, Кіровоградське, Кримське, Черкаське, Сталінське, Полтавське, Волинське.

Найбільше журналів у 1950—1960 роках випустили: Видавництво Академії наук УРСР (428 назв), Державне учбово-педагогічне видавництво "Радянська школа" (183), Державне видавництво сільськогосподарської літератури УРСР (132), Видавництво Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (104), Видавництво Харківського державного університету ім. О. М. Горького (147), Видавництво ЦК КПУ "Радянська Україна" (105), Видавництво Львівського державного університету (109), Видавництво Книжкової палати УРСР (74), Державне видавництво медичної літератури (73).

За періодичністю у досліджуваний час випущено двотижневих журналів — 312 назв, щомісячних — 322 назви і двомісячних — 130 назв. У 2583 журналах інформацію про періодичність не зазначено.

1950-ті роки були сповнені подіями, які мали вагомий значення для України. Журнальні видання цього

історичного періоду повною мірою відображають політичне, економічне та культурне життя Української РСР. Зокрема, у березневому номері щомісячника "Комуніст України" 1953 року видання опубліковано повідомлення про смерть Й. Сталіна [1, с. 3]. Керманіча представлено як "мудрого вождя і учителя", наголошено на його надзвичайно важливому впливі на піднесення добробуту радянського народу: "Безсмертне ім'я Сталіна завжди буде жити в серцях радянського народу і всього прогресивного людства" [1, с. 5]. Проте, як відомо, у лютому 1956 року на XX з'їзді КПРС пролунала таємна доповідь М. Хрущова, після якої розпочалося викриття культу особи Сталіна. У № 8 (1956) "Комуніста України" на першій сторінці надруковано статтю під заголовком "До кінця преодолеть последствия культа личности", автори якої аналізували негативні, а часом і трагічні наслідки культу особи, а також передумови її причини, які до нього призвели: "XX съезд партии по инициативе Центрального Комитета признал необходимым смело и открыто сказать о тяжелых последствиях культа личности, о серьезных ошибках Сталина в последний период его жизни" [2, с. 2].

Багато матеріалів було присвячено відзначенню 300-річчя Переяславської ради, що відбулося у травні 1954 р. Автори статей наголошували на нероздільності України й Росії, якій відводили першорядну роль у "визволенні" нашої держави, заперечуючи тим самим можливість незалежного існування української нації й культури (фото 4).

Фото 4

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що радянська періодика, зокрема журнали 1950-х років, є цінним першоджерелом, завдяки якому сучасні науковці можуть досліджувати події минулого, спираючись на оригінальний фактичний матеріал понад півстолітньої давнини.

Ретроспективна база даних "Періодика України. Журнали" 1917—1960 років, яку Книжкова палата України створила у рамках наукової роботи, значно спрощує процес пошуку потрібного видання, надання послуг користувачам, відповіді на їхні запити. База даних дає змогу швидко отримати інформацію щодо засновника журналу, місця видання, видавництва, кількості номерів, періодичності, формату тощо.

Наукова робота з аналітико-синтетичного опрацювання й створення бази даних журнального фонду Державного архіву друку буде продовжена у 2019 і наступних роках.

Список використаної літератури

1. Від Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу, Ради Міністрів Союзу РСР і Президії Верховної Ради РСР // Комуніст України. — 1953. — № 3.
2. До кінця преодолеть последствия культа личности // Комуніст України. — 1956. — № 8.
3. Рильський М. Серце народів / М. Рильський // Радянська жінка. — 1954. — № 5.
4. Стецюк К. Віковична дружба українського і російського народів / К. Стецюк // Радянська жінка. — 1954. — № 1.

В статті приведені результати наукової роботи Книжкової палати України по розробке баз даних ретроспективного фонду періодики. Проведен аналіз журнальних видань 1950—1960 років по кількості, мові, тематикі, місцю видання, періодичності.

The article presents the analysis of scientific periodicals and publications (journals and collections) 1950—1960 edition, based on the State Archives Print Book Chamber of Ukraine. Analyzed issue magazines on quantitative indicators, as well as by category, linguistic and territorial characteristics.

Надійшла до редакції 4 жовтня 2018 року

Показчик статей і матеріалів, опублікованих у журналі за 2018 рік

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

СЕНЧЕНКО М.	3...3
СЕНЧЕНКО М. Життя Людини і Книги	11...3
СЕНЧЕНКО М. Канонічна Церква, "глобалізм" та еліта	7...3
СЕНЧЕНКО М. Принцип Ле Шательє	6...3
СЕНЧЕНКО М. Світ перевернутої реальності	8...3
СЕНЧЕНКО М. Феномен "м'якої сили" і формування "ноополітики"	4...3

СТОРІНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

СЕНЧЕНКО М. Аксиоматична теорія соціальних систем	1, 2...3, 16
---	--------------

ДО СТОРІЧЧЯ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

ДОЯР Л. Перші надходження Книжкової палати України (книгодруки 1917 р.)	12...6
ПЕТРОВА Н. Становлення Української книжкової палати	11...4
СЕНЧЕНКО М. 100 років Книжковій палаті України	12...3